

Щорічна доповідь президента 2016: Жінки в Європі і в світі

Основна доповідь професора Рут Рубіо Марін з Європейського університетського інституту

Палаццо Веккіо, Флоренція, 6 травня 2016¹

I. Вступ

Gentili ospiti, colleghi, autorità e amici, eccellentissime Madri, comprese quelle che non sono qui e che sono lo stesso da ringraziare per tutti coloro che sono qui, compresi i padri che hanno fatto anche loro quello che di solito fanno le madri, e compresa la mia stessa madre che si trova qui tra di noi accanto ai miei figli Simón e Lucas. È per me un vero onore essere in questo Salone dei Cinquecento che accoglieva il Gran Consiglio della Repubblica Fiorentina, con i suoi 500 membri, tutti maschi!! ad essere una delle tante voci di donne e uomini che nella giornata di oggi parleranno sullo stato delle donne in Europa e nel resto del mondo.

Шановні гості, колеги, офіційні особи і друзі, ваші ясновельможності матері, в тому числі ті, кого зараз з нами немає, але яким ми не можемо не подякувати за всіх присутніх, в тому числі і батьки, які робили те, що зазвичай роблять матері, дякую, в тому числі і моїй власній матері, яка зараз з нами в цьому залі, цього прекрасного ранку, поряд з моїми дітьми Саймоном та Лукасом. Для мене велика честь бути тут, в “Салоні дель Сінквесенто”, в Залі п'ятисот, яка слугувала залом засідань для Верховної ради Флорентійської республіки, в складі якої було п'ятсот людей, і всі чоловіки! Це честь бути серед багатьох чоловіків та жінок, чиїми голосами сьогодні будуть говорити про стан жінок в Європі і в решті світу.

***

Пані та панове, Європа бореться, і, безумовно, є втягнутою у все більш і більш глибоку боротьбу, ніж в будь-який інший час з дня заснування Європейського Союзу шість десятиліть тому, як людського проекту економічних, політичних і соціальних аспектів. Європа переживає тривалу економічну кризу з серйозними соціальними наслідками. Європа стикається з підвищеною загрозою тероризму, а також зростанням популізму, ксенофобського націоналізму і релігійного фундаменталізму різних віросповідань. Ризик Грексіту (виходу Греції з ЄС) ще не зменшився, особливо зважаючи на потенційну

---

¹ Цей текст є письмовим варіантом звернення з щорічної доповіді президента, представленого в Палаццо Веккіо, Флоренція, Італія, 6-го травня 2016, в контексті щорічної доповіді президента, організованої Європейським університетським інститутом. Переклад виконав студент Вроцлавського університету, магістерської програми “Право ЄС”, Скворцов Михайло Олександрович.

близькість Брексіту (виходу Великобританії з ЄС), що втілює зростаюче багатюх стосовно європейського проекту.

Тисячі біженців тонуть в наших морях, в той час як тисячі інших - понад мільйон – це стукають в наші двері і отримують відмову в гуманній та гідній відповіді, якої ми знаємо, що вони заслуговують, фактично, по праву. І ми знаємо це, тому що занадто багато наших попередників стукали у подібні двері, коли вони теж у свій час зіткнулися з жахами переслідування, війни та іншими небезпечними для життя силами, або тому, що не так давно і для дуже багатьох, і ми були частиною тих загрозливих сил. Деякі з вас можуть запитати себе: в цьому контексті, чи доцільно присвячувати щорічну доповідь президента жінкам?

Що ж, дозвольте мені тоді запитати вас: чи є коли-небудь взагалі підходящий час, щоб задати жіноче питання? Якщо ми повернемося приблизно на одне століття назад, коли в різних країнах Європи саме відбувалась боротьба за жіноче право голосу, ми знайдемо безліч прикладів того, як жінок просили стриматись, з тими щедрістю і самопожертвою, яких так часто від них очікують, заради інших, так званих "більш важливих" або "термінових" ситуацій; всі вони боролися в ім'я свободи і рівності: соціалістична класова боротьба, націоналістичні рухи, військові дії або боротьба за обмеження повноважень церкви і монархії як залишків старого режиму. Але що ми зараз визнаємо, так це те, що раніше заперечувалось, в тому числі те, що включення жінок до європейської «демократії-в-процесі-розвитку» також було нагальним питанням рівності і свободи. Так само, я можу сьогодні це стверджувати із абсолютною впевненістю, в цей критичний момент на карту поставлені європейські демократичні повноваження і європейська прихильність до соціальної справедливості, і центральною частиною, що того, що буде визначати її успіх чи невдачу, є саме реакція Європи на жіноче питання.

Ви можете запитати себе, але що ж саме включає в себе це жіноче питання сьогодні в Європі, коли зараз жінки мають право користуватися тими ж правами і свободами, як і чоловіки, тепер, коли ми, нарешті, стерли з наших правових систем ті ганебні і очевидні сліди патріархату, який протягом багатьох років візуалізував жінок як еквівалент юридичних неповнолітніх? Ну, на жаль, реальність показує, що сьогодні, незважаючи на формально рівний правовий статус, жінки в Європі, які складають більше половини її населення, залишаються пригнобленою категорією. Як це можна зрозуміти? Філософ Айріс Янг перш ніж передчасно померти, пояснила в своїх працях, що пригнічення криється в будь-якій системі, яка не дає людині бути в повній мірі людиною, або тому, що до неї ставляться не по-людськи, або тому що їм відмовляють у можливості, яка могли б дозволити їм повністю реалізувати свій людський потенціал, в тому, що стосується і розуму, і тіла. Пам'ятайте, що пригнічення відбувається не тільки у випадках наявності жорстокого тирана з поганими намірами. Якраз-таки, добрими намірами ліберальне суспільство може «надягти» на групи людей «кайданки» загальносистемних обмежень і лімітувати їх свободу, покладаючись не тільки на явні правила, а й на незаперечні норми, звички і символи. На думку Янг, у пригнічення є п'ять облич, а саме: насильство, експлуатація, маргіналізація, безсилля і культурний імперіалізм.

Пані та панове, ми повинні (як це не парадоксально) привітати себе, тому що у нас нарешті є емпіричні дані, які демонструють, що жінки в Європі, деякі навіть явно більше, ніж інші, стикаються з цими п'ятьма гранями гноблення як із частина нашого звичайного існування. Ці дані були зібрані за допомогою надзвичайно точних досліджень та засобів, які були розроблені в останні роки, в тому числі і за допомогою першого європейського розширеного дослідження з питань насильства стосовно жінок, організованого Агентством Європейського союзу з питань невід'ємних прав в 2014 році; доповідь на основі інтерв'ю з

42000 жінок з 28 держав-членів ЄС. У нас також є відмінний звіт про рівність між чоловіками і жінками того ж року, опублікований Європейською комісією і доповіді про індекс гендерної рівності від Європейського інституту з питань гендерної рівності, який ретельно вимірював рівність між чоловіками і жінками в Європейському Союзі, і її еволюцію в період між 2005 і 2012 роках, шляхом відстеження гендерних відмінностей в ряді областей, що мають відношення до політики ЄС, включаючи роботу, гроші, знання, час, владу, здоров'я, насильство і пересічні нерівності.

Виходячи з цього, я зараз поясню, чому і як жінки в Європі є як і раніше пригніченими, і окреслю можливі сценарії розвитку цього в майбутньому. Я порівнюю наслідки можливих варіантів розвитку дій задля самовизначення Європи і її розуміння себе як геополітичного простору, відданого демократичним цінностям та ідеям рівної справедливості: я вважаю, що це зобов'язання, повинно бути частиною самого Raison d'être (сенсу існування) Європейського союзу.

Я воліла б почати зі звернення до фактів. В які дзеркала відбиваються п'ять облич європейського гноблення жінок?

II. П'ять облич гноблення жінок

Насильство

Найперше і найгірше - *насильство*.

Останнім часом увагу громадськості привернуло явище насильства стосовно жінок-мігрантів, «усхіднюючи» цих "інших жінок" в очах Заходу, в тому числі жінок, які стали жертвами торгівлі людьми, часто з метою сексуальної експлуатації, і дівчаток, які піддаються спотворенню жіночих статевих органів. Але в доповіді Європейської організації з невід'ємних прав людини вирішили говорити про нас, а не їх. Про нас? А що ми знаємо про нас? Виявляється, нині в ЄС, 1 з 3 жінок стала жертвою фізичного і/або сексуального насильства, принаймні один раз з того часу, як їй виповнилось 15 років, що загалом становить 59,4 мільйона жертв, з подібним застосуванням співвідношення і до дівчаток молодше цього віку. Те, що ми також знаємо, це що 1 з 20, або загальна група близько 9 мільйонів жінок, були згвалтовані принаймні один раз маючи 15 років і більше, отримавши досвід, який залишив їх живими, але «нагородив» страхом, гнівом, соромом, тривогою і втрата впевненості в собі. Ще ми знаємо, що десь біля 45 і 55 (!) відсотків жінок в Європі пережили сексуальні домагання і що 18 відсотків жінок відчували на собі ту чи іншу форму переслідування, на додачу ще й кіберпереслідування стає новою тенденцією, особливо серед молоді. І все ж я сумніваюся, що ці цифри включають в себе форми насильства, які мають різноманітний вплив на особливо вразливих жінок, в тому числі жінок-мігрантів (чий статус мігранта часто ставить їх в ситуації крайньої залежності від їх чоловіка або роботодавця, або обох), осіб, які шукають притулку та біженців (які, як поки ми говоримо, вже є жертвами торгівлі людьми і в даний час піддаються сексуальному насильству з боку посадових осіб, контрабандистів та інших біженців в транзитних зонах та центрах прийому), або на інших жінок з різного роду відхиленнями (які за визначенням часто живуть на периферії суспільства і правового порядку).

І особливо болючим, пані та панове, є той факт, що, для 1 з 5 жінок, досвід фізичного та/або сексуального насильства пов'язаний або з попереднім, або із нинішнім партнером. У той же час, страшно, дуже страшно, знати, що тільки 14 відсотків жінок повідомили про найбільш серйозний свій інцидент насильства з боку сексуального партнера в поліцію.

Тепер, пані та панове, спробуйте виправдати це, як вам буде завгодно, але для мене це означає, що мільйони європейських жінок живуть в страхі та гнобленні, джерелом яких часто є їхні власні будинки, школи, райони і робочі місця.

***

Експлуатація та маргіналізація

Тепер кілька слів про експлуатацію і маргіналізацію, друге та третє обличчя пригноблення.

В даний час частка працевлаштованих жінок як і раніше становить 63,5 відсотка, а за кожен євро, що заробляє чоловік, жінки, навіть в тій же професії і з тим же рівнем освіти, отримують лише 84 центи. Гендерний розрив у оплаті ускладнюється узагальненою практикою відсутності прозорої оплати майже у кожного роботодавця. Ще більш тривожним є те, що розрив у пенсіях між чоловіками і жінками становить 38 відсотків, або той факт, що третина жінок взагалі не отримують пенсію – якраз те, що піддає жінок похилого віку, разом з матерями-одиначками, найвищому ризикові злиднів і маргіналізації.

Професійна сегрегація жінок концентрується в менш прибуткових секторах. На відміну від чоловіків, якщо жінка працює, то все ще в чотири рази більш ймовірно, що вона буде працювати неповний робочий день, в основному, задля того, щоб поєднати неоплачувану домашню працю, і оплачувану роботу. В цілому, ця розбіжність в зарплатні, яка є результатом меншої погодинної оплати, меншої кількості робочих годин на оплачуваних робочих місцях і недостатнього представництва серед високооплачуваних робочих місць досягає 37 відсотків. І все-таки будь-які дані бліднуть перед ймовірною реальністю, коли справи доходять до реального гендерного розриву в економічних ресурсах, і, що цікаво, дані про гендерну сегрегацію серед ресурсів інших фінансових активів, таких як облігації або нерухомість, просто відсутні.

У той же час, пані та панове, чоловіки, що працюють, присвячують лише 9 годин на тиждень неоплачуваному догляду за дітьми та домашній роботі, в порівнянні з 26 годинами на тиждень у працюючих жінок, які таким чином мають майже в три рази більше навантаження. У той же час, пані та панове, багато жінок-іммігрантів знаходять низькооплачувану роботу, у якості нянь, домробітниць або компаньйонів для літніх людей без офіційного оформлення. Це дозволяє жінкам з високим рівнем заробітної плати збільшити свій час роботи на ринку праці без публічної субсидії: ринкове рішення для виправлення такого стану, яке може бути економічно ефективним в короткостроковій перспективі, але просто не може бути стійким в довгостроковій перспективі. Це позбавляє країни з низьким рівнем доходу, звідки походять іммігранти, можливості отримати будь-який дохід в обмін на виховання і навчання цих людей, окрім добровільних (і часто тимчасових) індивідуальних грошових переказів, а також позбавляє ці країни власних ресурсів по догляду.

Для мене це є яскравим прикладом того, що Янг називає експлуатацією, тобто, використанням людської праці задля отримання прибутку, при цьому не пропонуючи їм справедливу компенсацію; а також прикладом того, що вона визначає, як маргіналізацію: акт зміщення групи людей до нижчого соціального становища або до зовнішнього краю суспільства, де матері-одиначки, *Esccellentissime madri*, все частіше опиняються однією ногою в Європі, а іншою – деінде в іншому місці.

***

Безсилля

Безсилля є четвертим обличчям утисків.

Жінки як і раніше становлять менше чверті членів ради директорів найбільших компаній, публічно перерахованих в MS, незважаючи на що вони представляють майже половину зайнятого населення. Щодо листопада 2014 року, ці фірми складають до сих пір тільки 28% в середньому від числа обраних членів національних парламентів і національних урядів.

На рівні інституцій ЄС був досягнутий певний прогрес, хоча поки що ми далекі від паритету. Частка жінок у Європейському парламенті зараз знаходиться на рекордно високому рівні в 37 відсотків, але все ще за 13 очок від рівноцінності. Нова комісія складається з 19 чоловіків і лише 9 жінок; у Суді тільки 21 відсоток суддів жіночої статі; і керівна Рада Європейського Центрального банку як і раніше складається з 22 чоловіків і лише 2 жінок.

Само собою зрозуміло, число жінок, які прорвалися крізь скляну стелю і населяють чоловічі області влади, повноважень і прийняття рішень, було б набагато нижчим, якби ми шукали серед жінок із низьким доходом або жінок-мігрантів.

Культурний імперіалізм

I, нарешті, культурний імперіалізм.

В основі гендерної несправедливості лежить андроцентризм, який політолог Ненсі Фрейзер визначає як інституціоналізовану схему культурних цінностей, які надають перевагу рисам, пов'язаним з мужністю, в той же час знецінюючи все, що може бути асоційовано з жіночим родом. Андроцентристські системи цінностей явно закладені в багатьох областях права, державної політики, а також в поп-культурі, використанні мови і в повсякденній взаємодії, в тому числі на ринку праці. Чи ж це випадково, що стереотипні жіночі професії (крім того, що є менш оплачуваними), є більш ймовірно пов'язаними та найчастіше стосуються догляду та забезпечення, тобто професії, які також є вельми трудомісткими і з обмеженим потенціалом підвищення продуктивності? Справа в тому, пані та панове, що соціальна цінність роботи по догляду, абсолютно необхідної для підтримки економіки і ринкового суспільства, роботи *Eccellentissime madri*, просто не визнається належним чином. Існує давній ієрархічна дуалізм між продуктивною і репродуктивною роботами; і, як стверджує лауреат Нобелівської премії Джозеф Стігліц, на додачу ще й повна відсутність будь-яких відносин між приватними винагородами і соціальною віддачею. Соціальні норми і жодного чіткого поняття граничної продуктивності – ось, що визначає заробітну плату. Подумайте про приклад Перронса і Плом'єна, який показує виконавчого менеджера з британського банку-банкрота, який був залишений для консультування по його реструктуризації, на місячну зарплату, еквівалентну трьом з половиною річним заробітним платам працівника по догляду за дитиною з двадцятирічним стажем.

***

Проте, андроцентризм не є єдиною формою культурного імперіалізму, якому піддаються жінки в Європі. Гетеронормативність і релігійні та етнічні форми імперіалізму також формують жіноче життя в Європа: запитайте лесбійську жінку, яка шукає повного вираження своїх емоцій і бажання сім'ї; запитайте циганку, яка шукає поваги до її

сексуальної та репродуктивної автономії; запитайте жінку-транссексуала, яка прагне юридичного визнання; або дорослу мусульманку, яка бажає носити хустку в університеті, і вони вам розкажуть.

III. Варіанти розвитку майбутнього: Європа на вирішальному етапі

Так що ж зроблено Європою і що робить Європейський союз з цього приводу? Пані та панове, зараз для Європи настав вирішальний момент. Дозвольте мені пояснити, чому:

З моменту свого створення, ЄС послідовно виступає за економічне зростання і соціальну згуртованість, і ця турбота про соціально-економічну нерівність і кінцева мета, яка полягає у поліпшенні життя людей, еволюціонувала з Римського договору, через Лісабонську стратегію з її економічними, соціальними та екологічними засадами, врешті до поточного порядку денного Європи 2020 для розумного, стійкого і всеосяжного зростання.

Прагнення до забезпечення гендерної рівності, починаючи з рівної оплати праці відповідно до Римського договору і численних подальших директив та нормативно-правових інновацій, було рішуче показано в цьому просуванні і розглядалось як ключ до успішного здійснення економічного плану і зростання. Мета всього цього - надання жінкам рівних можливостей у сфері праці і надання послуг, в той же час захищаючи їх від дискримінаційної практики, як матерів, наприклад, щоб зберегти традиційну прихильність європейців, з моменту створення в держави загального добробуту, до захисту сім'ї та материнства.

Зокрема, з середини 1990-х років в рамках Європейської стратегії зайнятості в ЄС, сформульованої в контексті, в якому передбачалося, що не буде ніякого такого повного обмеження щодо можливостей зайнятості, сприяння жіночому працевлаштуванню та гендерній рівності отримали нову законодавчу базу, що підштовхнула всі держави-члени ЄС до поліпшення своїх систем батьківства і збільшення служб по догляду за дітьми, щоб допомогти в досягненні мети більш високих показників материнської зайнятості. Більш того, з економічних міркувань, Європейський союз та Рада Європи почали схвалювати більш амбітні цілі щодо жіночого розширення прав і можливостей в якості основного критерію демократії, повторюючи заклопотаність, висловлену на глобальному рівні на Пекінській конференції та Платформі дій. Паритетна демократія, концепція вигадана в Європі стала метою в ряді країн.

Але, на жаль, аналіз останніх документів політики ЄС щодо цілей та засобів, а також середовища для розробки нової політики, дозволяють припустити, що увага до гендерних питань стало набагато менш видною і менш адекватною, ніж в попередні десятиліття. Це зменшення відчуття терміновості в Європейській політиці явно пов'язана з початком фінансово-економічної кризи і заходами жорсткої економії, які стали її результатом. На жаль, прийняття економічної кризи як, в першу чергу, кризи для чоловіків означає, що міркування гендерної рівності були відсутні у формуванні загальної політики під час кризи. Більшість країн стали свідками применшення рівності чоловіків і жінок, разом з призупиненням або сильним скороченням механізму політики гендерної рівності. Це є натяком, що така внутрішня політика видається найкращою для відволікання в часи нинішньої кризи. Це не означає, що досягнення протягом останніх кількох років нульові. Дійсно були вже і деякі важливі віхи, особливо в боротьбі з насильством, зокрема прийняття Стамбульської конвенції щодо запобігання та боротьби з насильством над жінками та насиллям в родині в 2011 році. Ми повинні також відзначити прийняття на рівні ЄС, Директиви щодо запобігання і боротьби з торгівлею людьми (2011 рік) і Директиви жертв (2012 рік). Винятком є рамова (типова) угода про батьківську відпустку,

яка подовжує термін відпустки по догляду за дитиною від 3 до 4 місяців, всі інші законодавчі ініціативи щодо подальшого просування в напрямку розширення прав та можливостей жінок, знищення гендерних ролей, не змогли пройти голосування, в тому числі і пропонувані реформи Директиви про декретну відпустку і робочий час, а також Директива щодо гендерного балансу в корпоративній раді.

***

Таким чином, криза, криза, аскетизм і знову криза! Але як насправді жінки і гендерна нерівність існують в умовах кризи і суворій економії? І що ці факти говорять нам про майбутні перспективи для жінки в Європі? Виходячи з праць Карамессіні та Рубері, ми, в основному, дізналися про три речі.

1. По-перше, незалежно від значного зменшення як чоловічої, так і жіночої статі зайнятості населення через спалах кризи, частка жіночої участі на ринку праці фактично збільшилася протягом цих років, в рамках так званого «ефекту додаткового робочого». Не те щоб вийти з ринку праці, жінки, які втратили робочі місця як і раніше шукали роботу, більше жінок стали єдиними годувальницями, а деякі взагалі вийшли на ринок праці в перший раз. З розвиненою економікою повернення до моделі сім'ї, де чоловік є годувальником просто здається малоімовірним. Це вимагало б відновлення традиційних сімейних структур, заснованих на міцних сімейних зв'язках, забезпечення зайнятості чоловіків і оплати праці, достатньої для цілої сім'ї, чого абсолютно не передбачено в майбутньому. Насправді, враховуючи старіння населення, існує спільний інтерес в збереженні як чоловіків, так і жінок на ринку праці якомога довше.

2. По-друге, гендерна нерівність у сфері зайнятості дещо зменшилися. Це, однак, в основному, через значну втрату робочих місць і поширення часткової зайнятості і гнучких форм зайнятості серед чоловіків; замороження та скорочення заробітної плати, і загальне погіршення умов праці, які вплинули на всіх. Тобто, іншими словами, має місце процес вирівнювання вниз, який дещо зменшив гендерну несправедливість.

3. І, нарешті, в рамках жорсткої економії і фіскальної політики консолідації, спостерігається скорочення частки державного сектору, головного роботодавця для жінок - частково тому, що дозволяє їм бути і працівниками, і матерями, - а також загальний відступ держави від суспільного відтворення, яке проявляється в скороченні підтримки працюючих батьків та людей, зайнятих у довгостроковому догляді за людьми похилого віку та інвалідами. Як вважає феміністка-економіст Ненсі Фольбре, ця еволюція означає, що гендерна нерівність сама по собі в даний час стає менш критичною, ніж тенденції, які були помічені як "збіднення материнства" і "матернізація бідності", які, само собою зрозуміло, мають явно такий вплив на жінок, який не можна порівняти.

***

Ось ми і тут. Рухаючись вперед, можна вважати, що ці тенденції, вказують на два можливі варіанти розвитку подій. Я б сказала, що тільки один з них є сумісним з оригінальним європейським самоусвідомленням себе як прихильниці гендерної рівності, демократії і соціальної справедливості.

У першому варіанті, залишаються поточні тенденції до інтенсифікації неолібералізму і припущення, що економіка і економічна політика є прибутковими та продуктивними, в той час як соціальна політика є непродуктивною, спричиняє зростання витрат і різноманітних трюків. На думку багатьох, у цьому випадку, ми можемо очікувати на рух в бік більш

поляризованого суспільства, організованого відповідно до класу і етнічної приналежності. Тобто, ми можемо очікувати вирівнювання фінансових і умов праці поміж малоосвіченими/низькокваліфікованими та жінками і чоловіками-мігрантами, а також розширення гендерних відмінностей в ситуації і з перспективами серед більш освічених/кваліфікованих, що вже стало реальністю в США сьогодні. Така ситуація призведе до збільшення нерівності між цими двома групами і загального вирівнювання вниз жіночих і чоловічих посад та перспектив. В той же самий час, нездатність розвитку державної підтримки догляду або скорочення існуючих положень можуть привести до різних реакцій в залежності від класу і статі. Більш малоосвічені жінки можуть збільшити час, витрачений на неоплачувану працю, або збільшити свою зайнятість на роботах з неповним робочим днем; жінки з кращою освітою можуть більше покладатися на оплачувану домашню роботу або на більш рівний розподіл неоплачуваного догляду за дітьми зі своїм партнером. У цьому випадку, ті, хто найбільш потребують уваги, жінки з нижчих соціальних класів, жінки-мігранти, молоді жінки і матері-одиначки, були б, швидше за все, тими, хто програє. Рівень народжуваності залишився б на низькому рівні, а також сімейна і гендерна консервативна ідеологія може як і раніше частково поширюватися як реакція, особливо, але не виключно, у деяких з нових держав-членів, які могли б, можливо, викликати подальші розколи всередині ЄС.

За іншого сценарію, сучасна глобальна економічна криза буде сприйматися так, як багато хто вважав вона повинна була, тобто як можливість відійти від переважаючих неоліберальних моделей капіталізму. Виклик може бути кинуте більш змістовній моделі розвитку, яка, на відміну від традиційного «лівостороннього» положення, тепер інтегрує гендерний підхід, і зважає на значення діяльності поза ринком, в тому числі догляду. Ця нова визвольна рамка повинна була б продовжувати кидати виклик гендерним стереотипам і визначеним гендерним ролям та інтегрованим економічним, екологічним і соціальним проблемам відтворення. Рівне представництво жінок в кожному місці прийняття рішень, тобто співвіднесена демократія, була б частиною картини, але окрім рівної присутності жінок, цей план потребував би й втілення інноваційних підходів та засобів до втілення політики гендерної рівності, таких як облік гендерної проблематики макроекономічної політики та гендерного формування бюджету. Політика балансу роботи/життя була б затребуваною, як та, що є за своєю природою доброю для всіх, а не тільки для жінок. Це вимагало б доступного якісного догляду за дітьми, догляду після школи та догляду за іншими утриманцям (включаючи літніх людей і осіб з різного роду відхиленнями). Це вимагало б рівної і без права передачі оплачуваної відпустки для жінок і чоловіків. Це вимагало б гнучкий графік роботи деяких механізмів, як-от розподілу праці, роботи вдома, гнучкого графіку та інноваційних заходів, спрямованих на сприяння рівному розподілу роботи і догляду (в тому числі за рахунок податкових пільг).

***

Підсумовуючи, тільки в цьому другому випадку можемо ми прагнути закрити ці гендерні нерівності, які сьогодні як і раніше мають на собі п'ять облич європейського жіночого пригнічення, і подолати жорсткості гендерної ідеології, яка завдала болю багатьом жінкам і такій же кількості чоловіків, багатьма способами, і протягом такого тривалого часу. Тільки в цьому другому випадку можемо ми також сподіватись запобігти загальному погіршенню умов існування для середнього і нижчого класів, запобігти страху, невпевненості та почуттю, що виникає через нього, відбиваючись на молодих (пані та панове, ціле втрачене покоління?!?) особливо сильно. Ці страх, невпевненість і позбавлення власності можуть тільки розпалювати релігійний фундаменталізм, один з тих, який часто стосується якраз питань контролю жіночого тіла і сексуальності. Він може генерувати тільки расизм, ксенофобію та популізм, а з цим - пекельне існування для

мігрантів серед нас, мігрантів потрібних для виплат наших пенсій, для підтримки зростання населення і піклування про наших дітей і літніх людей; і пекельне існування для тих, хто шукає притулку, тонучи в наших водах. Так само цей страх, невпевненість і позбавлення власності не будуть заохочувати європейських чоловіків, в тому числі молодих, зовсім відмовитися від того, що Руссо назвав би "ілюзія панівного становища господаря над рабом", тобто чоловічого домінування, так як чоловіки можуть сприймати засновану на гендерному принципі ієрархію як їх останній оплот комфорту та відчуття себе в контексті позбавлення маскулінності. Це принесе нещастя жінкам, які будуть продовжувати жити і бути тероризованими у власних будинках. І якщо ці сили переможуть, пані та панове, *Excellentissime madri*, Європа дійсно втратить не лише свою прихильність до рівності і справедливості, але й свої демократичні засади в цілому.

Так що тепер, більш ніж будь-коли раніше, саме час для підняття Жіночого питання, і для вирішення всіх пов'язаних з ним проблем. І це місце, Зала п'ятисот, саме те місце, щоб це зробити, тому що вона була побудована в 1494 році після одного із вигнань сім'ї Медічі з Флоренції - Флоренції, колиски Ренесансу і його гуманізму, руху, який намагався завдати поразки багатьом формам середньовічного догматизму. Дуже схоже і нині, якщо ми дійсно маємо протистояти і вирішувати Жіноче питання, може бути потрібне витіснення догматизмів щодо нерегульованих глобальних фінансових ринків, аскетичних неоліберальних держав і самодостатності людей. Подібно до того, як це зробив Ренесанс, це може зажадати порятунку, окремо взятого чоловіка, і, зрештою, і окремо взятої жінки теж, з різних форм тиранії і її сучасних ітерацій.

Дуже дякую за вашу увагу.